

De tegenspoed der deugzaamheid

*Gesteld: je komt vaak tijd tekort bij het afleggen van toetsen. Aan leerlingen met een dyslexieverklaring wordt extra tijd toegekend. Je probeert een dyslexieverklaring te verkrijgen, want dat levert je **ziektewinst** op. Ziektewinst is de bonus die iemand op basis van zijn ziektelabel bij relevante anderen kan incasseren. De term 'ziektewinst' staat in een kwade reuk: waar ziektewinst te behalen valt, ligt deugdeloosheid en fraude op de loer. Maar men kan het ook anders bekijken. Valt het te rechtvaardigen dat leerlingen moeten boeten vanwege het feit dat ze gezond zijn? Ziektewinst bestaat bij de gratie van een **boeterisico**: de nadelen die men riskeert omdat men géén ziektelabel heeft. Wat is erop tegen dat iedere leerling desgevraagd extra toetstijd krijgt als hij of zij meent zo'n verlenging nodig te hebben? Kan het zijn dat ongelabelde leerlingen overvraagd worden?*

*Soms komt de ziektewinst niet alleen aan de drager van het ziektelabel ten goede, maar ook aan derden. Dat is bijvoorbeeld het geval bij de **zorgbonus**. Scholen zijn er niet happig op, risicoleerlingen in huis te halen, tenzij ze een bonus krijgen voor de extra zorg die ze deze leerlingen moeten verschaffen (bijvoorbeeld via een 'rugzakje'). Zij willen dus dat de risicoleerling een zorglabel inbrengt, want met de bijbehorende zorgbonus worden tot op zekere hoogte de extra kosten gecompenseerd die risicoleerlingen met zich meebrengen. Maar het opnemen van risicoleerlingen blijft een hachelijk avontuur. Niet alleen is er de onzekerheid of de verhoopte zorgbonus wordt toegekend en of hij wordt bestemd. Een groter probleem is dat risicoleerlingen een negatief effect op de onderwijsopbrengsten hebben en dat de Onderwijsinspectie dat wellicht onvoldoende verdisconteert in de evaluatie van de prestaties van de school. **Risicoleerlingen verhogen dus het boeterisico voor de school**. De boete die de school riskeert is dat zij lager geplaatst wordt op de rangorde van excellent tot voldoende of dat zij zelfs de kwalificatie 'zwak' of 'zeer zwak' oploopt.¹ Om dat boeterisico enigszins af te dekken wenst de school zoveel mogelijk zorgbonussen te incasseren, want met behulp van de aldus verkregen middelen kunnen de leeropbrengsten van de risicoleerlingen geoptimaliseerd worden. Maar een veiliger weg is risicoleerlingen domweg te weren. Conclusie: een deugdzame school, die een redelijk aantal risicoleerlingen opneemt en bescheidenheid betracht in het incasseren van zorgbonussen, roept tegenspoed over zichzelf af. Ondeugd wordt beloond.²*

Hoe kan de rijksoverheid deze ontwikkeling keren? Naar verluidt is het budget van de uitgekeerde zorgbonussen torenhoog gestegen. Daarom wil de regering snijden in het budget voor Passend Onderwijs (zorgbonussen in de vorm van rugzakjes en speciaal onderwijs). Maar het rare is dat het vrijkomende geld niet besteed wordt om risicoleerlingen beter te bedienen. Nee, het vrijkomende geld wordt wegbezuinigd. Het zou meer voor de hand liggen het bedrag dat scholen per ingeschreven leerling ontvangen te verhogen, zodat ze meer ruimte hebben om risicoleerlingen adequaat op te vangen.

Maar dan moet men tegelijkertijd het **boeterisico** verlagen, dat op de scholen drukt als ze meer risicoleerlingen toelaten. Straf reguliere scholen niet als hun onderwijsopbrengsten gedrukt worden door het feit dat ze veel risicoleerlingen bedienen. Wees dus terughoudend met een school als 'zwak' of 'zeer zwak' te bestempelen. En beloon scholen niet als hun onderwijsopbrengsten geflatteerd worden door het feit dat ze risicoleerlingen weren. Kortom: schei uit met het rangordenen van scholen (en opleidingen daarbinnen) en keer terug naar de minder ambitieuze eis dat hun onderwijs deugdelijk is.

De laatste jaren is de rijksoverheid daarentegen doende het boeterisico voor scholen te verhogen:

- door de exameneisen op te schroeven, waardoor de onderwijsopbrengsten, zoals gemeten in slaagpercentages en doorstromingsnelheid, onder druk komen te staan,³
- door de onderwijsopbrengsten en de kwaliteitsbeoordelingen per school te publiceren,
- door nieuwe kwaliteitscriteria te introduceren (burgerschapsvorming, nadruk op zelfstandig leren),
- door een hardvochtige aanpak van zwakke en zeer zwakke scholen.

Door deze verhoging van de boeterisico's zijn scholen, als een kat in het nauw, rare sprongen gaan maken. Het lijkt me plausibel dat de groeiende neiging van scholen om risicoleerlingen te weren (en hun zorgbonussen voor toegelaten risicoleerlingen te maximaliseren) door die verhoogde boeterisico's veroorzaakt is.⁴ Als men wil dat scholen deugdzam handelen, maar men wil dat niet met bonussen belonen, dan zal men in elk geval moeten voorkomen dat ze voor hun deugdzamheid gestraft worden.

Wes Holleman

weblog onderwijs 9-3-2011

<http://www.onderwijsethiek.nl>

>>> Eindnoten >>>

¹ Het is nog een hele toer om de term *boeterisico* in dit verband sluitend te definiëren. Ik bedoel zoiets als: het saldo van kosten en risico's (dus na aftrek van eventuele zorgbonussen) dat voor de school verbonden is aan het toelaten van een risicoleerling, ongacht of deze als zodanig gelabeld is.

² Dit blogbericht is een reflectie op een stuk van Jesse Jeronimoon over *ziektewinst* (BON 4/3/2011). URL: <http://www.beteronderwijsnederland.nl/node/7472>. De kop van mijn blogbericht is ontleend aan Hans Warren.

³ Waarom kiest men niet als alternatief het minimaal vereiste eindniveau te handhaven (of zelfs te verlagen) en getalenteerde leerlingen verrijgingsprogramma's aan te bieden die tot een honoursaantekening op het diploma leiden?

⁴ Een andere factor die wellicht heeft meegespeeld bij de groei van het aantal aangevraagde zorgbonussen, is de gewijzigde gewichtenregeling. Voorheen kregen scholen extra geld als ze veel allochtone leerlingen hadden. Maar tegenwoordig is het criterium Etniciteit vervangen door het criterium Opleidingsniveau Ouders. Kan het zijn dat scholen het verlies van allochtoon leerlinggewicht hebben trachten te compenseren door het aanboren van andere regelingen voor het verkrijgen van zorgbonussen?